

Bányai Emőke: Recenzió

Malcolm Payne: How to Use Social Work Theory in Practice? An Essential Guide c. könyvről

A szociális munka területén ritkán születnek olyan könyvek, melyek évekig, esetleg évtizedekig tankönyvként szolgálhatnak a szociális szakemberek képzésében. Magyarországon ilyennek tekinthető a 90-es években megjelent, a fedőlap színéről elnevezett bordó könyv (Szociális Szakmai Szövetség, 1996), a zöld könyv (Szociális Szakmai Szövetség, 1996), valamint a sárga könyvek sorozata. Az utóbbi időben megjelentek közül Temesváry Zsolt (2018) és Soós Zsolt (2018) könyvei olyan, átfogó igénnyel megírt munkák, melyeket sok képző intézményben használnak egy-egy tantárgy oktatása során az egyik legfontosabb kézikönyvként. Más országok szociális képzéseinek főbb, tankönyvként szolgáló műveire kevésbé van rálátásom.

Malcolm Payne neve nem ismeretlen a magyar olvasók előtt. Korábban megjelent könyveire, cikkeire a magyar szakirodalomban is sokat hivatkozunk, korábbi írásai megkerülhetetlenek a szociális munka jelenkori elméleteinek és gyakorlatának bemutatása során. 2020-ban, a Bristol University Policy Press kiadójánál megjelent *How to Use Social Work Theory in Practice? An Essential Guide* című könyve szinte biztos, hogy számos szociálismunkás-képzésben alap-tankönyvvé válik.

Hátoldalán, a könyvet méltató idézetek közül az első, Hans van Ewijktól, az Utrechtben működő University of Humanistic Studies munkatársától így hangzik: 'With this book in hand, social work students and professionals have the best guide I have ever seen to explore and to apply social work theories'. Magyarra ez nagyjából így fordítható le: „Olyan könyvet tart kezében az olvasó, mellyel szociálismunkás-hallgatóként vagy a szakma gyakorlójaként kiváló útmutatót kap a szakmai elméletek megismeréséhez és gyakorlati alkalmazásához – a legkiválóbbat, amit valaha is láttam.” Sok vita folyt az elmúlt években, évtizedekben arról, hogy az elméleteket ültetjük át a gyakorlatba, vagy a gyakorlat során felmerülő kérdéseink megválaszolásához hívjuk segítségül az elméleteket – ezt a dilemmát nem nyitom ki itt. Elméletekre mindenképpen szükségünk van, és Payne könyvéből átfogó képet kaphatunk arról, hogy ezek az elméletek hogyan jelennek meg mindennapi munkánkban.

A könyv fejezetei két fő tengely szerint csoportosíthatók: egyrészt bemutatja a szociális munka folyamatát az első találkozástól, másrészt átfogó képet ad a korábbi időszakokban, valamint napjainkban használatos elméletekről, az ezekkel kapcsolatos módszertani megfontolásokról, mindezt olyan gyakorlati technikákkal kiegészítve, melyek a mindennapi praxis részét alkotják. Az egyes fejezetek megértését infografikák segítik, mely az interneten szabadon elérhető a következő címen:

[Policy Press | How To Use Social Work Theory In Practice - Online Resources \(bristoluniversitypress.co.uk\).](https://www.bristoluniversitypress.co.uk/)

A könyvben áttekintett elméletek egyrészt általában a változásról szólnak, az egyes emberek, csoportok és tágabb közösségek viselkedését, gondolatait, emberi kapcsolatainak működését, fizikai és társas környezetükben történő mozgásukat próbálja megragadni. Ezt olyan gyakorlati modellek bemutatása egészíti ki, melyek egy-egy változás-elméletre támaszkodva fogalmazzák meg beavatkozásuk sajátos vonásait.

A bevezető fejezet után az első találkozásról, a kliens és a szociális munkás közötti elköteleződés folyamatáról olvashatunk. Payne szerint erre az elköteleződésre szükség van ahhoz, hogy a résztvevők tisztázhassák, miért szükséges felvenniük a kapcsolatot – ez eltérhet attól, amiért esetleg korábban már találkoztak. Ha már volt korábbi kapcsolat, érdemes áttekinteni ennek mintázatait, különösen, ha ezek feszültséget keltettek bármelyik félben. Néha már az első találkozás során azonnali beavatkozásra van szükség, főként akkor, ha valakinek a biztonsága veszélyben forog. Fontos, hogy a kliens környezetének legfontosabb szereplőit is megismerjük; azokat a szervezeteket, akikkel kapcsolatban áll – természetesen mindezt az ő engedélyével és közreműködésével.

A felmérés (assessment) a kapcsolat első percében elkezdődik, és célja az információk gyűjtésén kívül az, hogy a kliens elköteleződését erősítsük a közös munka iránt. Fontos, hogy a kliens esetleges féltelmei megfogalmazódhassanak, valamint korrekt tájékoztatást kapjon a közös munka várható folyamatáról, főként, ha bántalmazás gyanúja is felmerül. Ellenőriznünk kell az előzetesen kapott információkat, és azt is érdemes megtudni, hogy a kliens mit gondol ezekről. Ebben a szakaszban tisztázzuk, milyen szolgáltatásokra van szükség, ezek hol és hogyan érhetőek el.

A kliensek jelentkezhetnek önkéntesen, vagy más szervezetek javaslatára. Mindkét esetben az első kérdés, amit el kell döntenünk, hogy szükséges-e azonnali beavatkozás, illetve hogy illetékesek vagyunk-e abban az ügyben, amivel a kliens felkeresett, vagy amivel hozzánk küldték.

A felmérés Payne felfogásában egy olyan interaktív, az egész segítő kapcsolaton végig húzódó folyamat, mely során az első találkozás során nyert információkat bővítjük. Ahogy a kapcsolat mélyül, a kliens egyre több információt oszt meg, ugyanakkor a szociális munkás is összetettebb képet tud alkotni a helyzetről. Olyan lehetőségek, vagy éppen nehézségek is napvilágra kerülhetnek, melyek nem látszóttak korábban. A felmérés alapozza meg a beavatkozást. Fontos, hogy a felmérés során a kliens folyamatosan tájékoztatást kapjon arról, hogy milyen információ milyen célból és hogyan kerül felhasználásra és milyen módon védjük meg attól, hogy illetéktelenek hozzáférjenek.

Az információk származhatnak különféle dokumentumokból, interjúkból, megfigyelésekből; a küldő által megosztott feljegyzésekből. Sokszor egy klienshez kapcsolódóan korábbi dokumentáció is rendelkezésre áll, ezt érdemes áttekinteni, valamint észrevenni azt is, ha hiányosak a dokumentumok – ezek pótlására később még sor kerülhet. A felmérés általában a kliens családi és egyéb társas kapcsolataira, anyagi és lakhatási helyzetére, egészségügyi állapotára, iskolai végzettségére vonatkozó kérdésekkel kezdődik. A múlttal kapcsolatos kérdések történeti kontextusba helyezhetik a jelenlegi állapotot. A felmérés során elkezdünk hipotézist megfogalmazni, miközben arra is figyelünk, hogy az információk milyen mintázat

szerint szerveződnek, hogyan alkotnak narratív igazságot. Az érintettek hogyan érzékelik és interpretálják, ami velük történik, a tények mellett milyen érzelmek, gondolatok jelennek meg ezek alternatíváiként.

A legtöbb intézmény sztenderd felmérési formát használ, melyet céljaival, az általa nyújtott szolgáltatásokkal összhangban fejlesztettek ki. Ebben lehet kockázatbecslés, de néhol használnak olyan általános eszközöket is, mint a genogram, az ecomap és a kliens körüli hálózatok felmérése (network diagrams). A felmérés során kiemelt szempont, hogy fennáll-e olyan tényező, ami azonnal veszélyt jelent a kliensre, vagy környezetére nézve, különösen, ha sérülékeny, önmaguk védelmére kevésbé vagy egyáltalán nem képes emberekről van szó.

Fontos tudni azt is, hogy a problémák mióta állnak fenn, vagy milyen gyakran fordulnak elő; milyen mértékű stresszt okoznak. Ha az erősségek felől közelítjük meg a helyzetet, mérlegeljük a kliens saját erőforrásait, társadalmi tőkét, eddig szerzett tapasztalatait. Főként a nem önként segítséget kérő kliensek esetében fontos, hogy elismerjük az ő probléma-definíciójukat, esetlegesen ellentmondásos érzéseiket, valamint azt, hogy társadalmi helyzetük, etnikai, társadalmi nem szerinti tapasztalataik hogyan befolyásolják aktuális helyzetükkel és jövővel kapcsolatos elvárásaikat.

A felmérés folyamatában a különféle forrásokból származó információkat egységes narratívába szerkesztjük. Ennek során tisztázzuk a saját szerepünket, ami kiváltképp akkor lehet fontos, ha valakinek a védelmét kell biztosítanunk (safeguarding). Tisztán el kell különíteni azokat a kérdéseket, melyekben a kliens dönthet azokról, ahol kontrollt kell gyakorolnunk. Mindenki számára megnyugtatóbb, ha ez előre látható módon történik.

Payne kiemeli, hogy a felmérés során különös gonddal kell eljárunk az érzékeny témák vonatkozásában – ilyenek lehetnek az etnikummal, társadalmi nemekkel, stb. kapcsolatos kérdések. A felmérés során gyakran felmerülhetnek ellentmondó igények, információk, melyek további tisztázást igényelnek. A felmérés akkor jó, ha holisztikus, egyéni, társadalmi, gazdasági, történeti szempontokat integrál és alapot ad a további tervezéshez.

A szociális munkára vonatkozó könyvek általában óvatosságra intenek a direkt tanácsadással kapcsolatban, inkább a non-direktív megoldásokat preferálják, ahol a kliens maga hozhat döntéseket – írja Payne. Az információ-nyújtás azt feltételezi, hogy a szakember jobban tudja, mire van szüksége a kliensnek, mint ő maga – pedig ennek az ellenkezője az igaz: sokszor az információ még nem elég ahhoz, hogy a kliens legyőzze az előtte álló akadályokat. Ezzel együtt a pontos és releváns információ nyújtása elengedhetetlen része a szociális munkának, különösen akkor, ha a szakembernek a törvény által ráruházott hatalmával is élnie kell. Az információ-nyújtáshoz is fontos, hogy ezt olyan környezetben tegyünk, ami a jó kommunikációt lehetővé teszi. Különösen fontos például bentlakásos intézményekben, kórházakban, hogy illetéktelenek ne hallják beszélgetésünket.

Az információk megosztásának fontos és a klienseket megerősítő terepei lehetnek az esetkonferenciák. A szociális munkásnak fontos szerepe lehet abban, hogy a kliens meg tudja fogalmazni, mit szeretne, tisztában legyen azzal, hogy egy esetkonferencián mi várható, milyen viselkedés elfogadható, stb. Ha a kliens személyesen nem tud részt venni, szeretné-e, hogy

valaki képviselje? Ki és milyen módon? Ezek a kérdések különösen fontosak lehetnek érzékszervi károsodással élő, vagy idős koruk miatt nem jól látó, halló kliensek esetében.

Az aktív meghallgatás egyben lehetőséget ad arra is, hogy megfigyeljük a kliens és környezete közötti érzelmi klímát. Sokszor a kliensnek segítségre van szüksége ahhoz, hogy mások bántása nélkül ki tudja fejezni haragját, frusztrációját, ijedtségét.

A tanácsadás (counselling) több országban külön szakma, de a szociális munka is alkalmazza számos formáját és minden segítő tevékenységnek része. Elsősorban abban segít, hogy a kliensek saját forrásaikat mozgósítva oldják meg személyes és más emberekkel kapcsolatos problémáikat. Hasonlatos a pszichoterápiához, de – Payne szerint – a szociális munka látóköre szélesebb és kevésbé foglalkozik a viselkedészavarok és a mentális zavarok kezelésével. Sokkal inkább arra koncentrálnak, hogy az egyén hogyan éli meg a problémát és ez hogyan kapcsolódik élete más aspektusaihoz, történéseihez. A tanácsadás szinte minden segítő folyamatban előfordul, de hosszán tartó hiányok, az elnyomás okozta sérülések kompenzálására nem alkalmas. Fontos, hogy gondosan mérlegeljünk, valóban tanácsadásra van-e szükség az adott esetben.

A könyv következő fejezete a reziliencia, a veszély (risk) és a biztonság megteremtése (safeguarding) fogalmát tisztázza, ezzel a segítő folyamat kulcsfontosságú aspektusait emeli ki. A reziliencia az egyes ember vagy családok, csoport azon képessége, hogy kilábaljanak egy rendkívül nehéz helyzetből, vagy egy károsodást, hátrányt okozó esemény után rugalmasan alkalmazkodjanak a megváltozott körülményekhez. A veszély fogalma a sérülés, vagy a hátrány kialakulásának valószínűségére utal, a biztonság megteremtése pedig azokra a cselekedetekre, intézkedésekre, amelyekkel valakinek a jóllétét biztosítjuk, elősegítjük, hogy életének különböző szakaszaiban jó döntéseket hozzon, és megakadályozzuk, hogy kárt szenvedjen, sérülés érje. Így a biztonság megteremtése (safeguarding) fogalma sokkal tágabb, mint amit korábban használtunk a veszélyeztetés megelőzésére.

Ezután az egyes beavatkozási irányoknak szentel egy-egy fejezetet Payne. Az első a személyközpontú megközelítés, ami jól ismert a magyarországi gyakorlatban is. Ebben a megközelítésben a segítő gyengéd és empatikus kapcsolat kialakítására törekszik, melyben a kliens megerősödik és felszabadulhat azoknak a súlyoknak a terhe alól, amiket cipel. A lehetőségekre koncentrálnak megtalálhatja a számára fontos irányokat, felfedezhet korábban fel nem ismert lehetőségeket. Mint minden irányzatnál, a könyv itt is bemutatja a kialakulás történetét, a beavatkozások fókuszát és lehetőségeit, valamint azokat a kritikákat, melyek az adott megközelítésmóddal kapcsolatban megfogalmazódtak.

A mindfullness megközelítés sem ismeretlen a magyar gyakorlatban. Elsősorban a test, a környezet, az érzelmek jelzéseire koncentrálnak abban segít, hogy a kliens kevesebb stresszt éljen meg, biztonságosabban, kényelmesebben küzdjön meg azokkal a kihívásokkal, melyekkel élete során szembesül, rezilienciája olyan módon erősödjön, hogy ehhez nem kell intellektualizálnia vagy interpretálnia tapasztalatait.

Az erősség- és megoldás-központú megközelítések – melyeket Payne könyvének következő fejezetében mutat be – szintén ismerősek lehetnek a magyar olvasó számára. Ebben a megközelítésben nem az elakadásokra, hiányokra koncentrálnak, hanem a lehetőségekre, az

elérhető vagy megszerezhető forrásokra. A megoldás-központú gyakorlat alapja a pozitív pszichológia, amely a negatív tapasztalatok hosszú sorából a kivételeket próbálja megragadni, nem a múltra, a nehézségekre, hanem a jövőre és a lehetőségekre irányítja a figyelmet.

A narratív megközelítés bemutatására kerül sor a következő fejezetben, melyet a magyar olvasó szintén jól ismerhet. Itt az interjú során arra fókuszálunk, hogy a kliens a vele történt eseményekből melyeket emeli ki, hogy konstruál ezekből összefüggő elbeszélést. A segítővel folytatott párbeszéd során ez a – kezdetben szinte kizárólag szörnyű tapasztalatokból álló – történet átalakulhat, megszelídülhet, nagyobb hangsúlyt kaphatnak benne a sikeres elemek. Különösen jól alkalmazható ez a megközelítésmód traumát átélt kliensek esetében, ahol a szenvedéssel teli narratívát elemeire bontva a kliens egy jobb, kedvezőbb narratívát alkothat, amiben a megküzdés nagyobb hangsúlyt kap és a probléma nem a személy része lesz, hanem kívülre helyeződik.

A pszichodinamikus, kapcsolati alapú megközelítés nagy hagyományokkal rendelkezik Magyarországon. Elsősorban olyan esetekben alkalmazzák, amikor a korábbi kapcsolataiban a kliens sérüléseket szenvedett; ezek gyógyulása történhet meg a segítő kapcsolat során. A cél az, hogy a segítő kapcsolatban szerzett tapasztalatok felülírják a korábbi kapcsolatban történt elakadásokat.

A kötődésre koncentráló megközelítés célja a kötődési problémák enyhítése. Elsősorban ott alkalmazzák, ahol a kliens fontos személyekkel való kötődését veszítette el, esetleg többször is életében; bizonytalan, ambivalens vagy dezorganizált módon kötődik, és ez negatívan befolyásolja kapcsolatait. A különféle kötődési stílusok meghatározására sztenderdizált eszközök állnak rendelkezésre. A beavatkozás során az a cél, hogy a kliens biztonságos kötődést tudjon kialakítani a környezetében élő személyekkel.

A feladat-központú megközelítésben Payne kiemeli, hogy korlátozott számú, a kliens életében fontos szerepet játszó problémával foglalkoznak csak. A beavatkozás rövid idő alatt történik meg és azoknak a problémáknak a kiválasztásával kezdődik, melyekre az együttműködés során fókuszálni fognak. Ez a megközelítés nyilvánvalóan nem alkalmas hosszabb távú, szerteágazó, összetett problémák kezelésére. Sikeres alkalmazása esetén azonban fontos, hogy a tanulságok más problémára, más területre is átvihetők legyenek.

Payne külön fejezetet szentel a krízisintervenciónak. A kríziselméletből kiindulva a beavatkozás a lehető leghamarabb elkezdődik, rövid távú és első fázisában a feszültség csökkentésére irányul. Egyes irányzatok szerint célja a krízis előtti egyensúlyi állapot visszaállítása, mások a megküzdési stratégiák fejlesztésére koncentrálnak. Krízisintervencióra traumatikus események: baleset, természeti katasztrófa, bűncselekmény, súlyos egészségkárosodás vagy orvosi beavatkozás után lehet szükség leggyakrabban.

A következő fejezet a kognitív viselkedés-változtató beavatkozásokkal foglalkozik, ahol a kliens számára zavaró viselkedésformák a hozzájuk kapcsolódó gondolatok révén módosíthatók. A megváltoztatni kívánt viselkedésminták beazonosítása után megfigyelik, milyen helyzetben és gyakorisággal jelennek meg ezek, majd a rendszeres deszenzitizáció eszközével, vagy más, például relaxációs technikák tanításával csökkentik a feszültséget. Mivel a viselkedésünk nagyrészt tanult elemekből épül fel, egyes elemek újratanulásával

jelentős változás érhető el anélkül, hogy a zavaró mintázatok kialakulásához vezető utat feltárnánk.

A motivációs interjút elsősorban akkor alkalmazzák, ha a kliens szenved saját, destruktív életvezetésének következményeitől. A fókusz itt a változás lehetőségeire kerül. Olyan, nehezen elérhető kliensek esetében alkalmazzák, ahol az együttműködés kialakítása nehezen érhető el, például bűnelkövetők, függőséggel élők esetében. A motivációs interjú központi eleme a változásról való beszélgetés, amikor a kliens elképzei, hogy élne másképp, sokkal jobban, mint most, illetve hogyan előzhetne meg reálisan fenyegető eseményeket.

Payne a következő fejezetet a képviselőnek (advocacy), az emberi jogokkal és a jóléti jogokkal kapcsolatos munkának szenteli. A kliensek képviselőt a szociális munka egyik régen felismert feladatának tekinti. Az emberi jogok ember mivoltunknál fogva megilletnek bennünket, teljesülésükről nemzeti szintű jogforrások, vagy afeletti, több állam által elfogadott egyezmények rendelkeznek. A szociális munkás olykor saját maga képviselheti a kliensek érdekét (például esetszabványok), más esetben a klienseket készíti fel érdekeik hatékonyabb képviselőjére.

Külön fejezet foglalkozik az empowerment, az elnyomás-ellenes gyakorlat és a hatalom kérdéseivel. Payne felfogásában az empowerment legfontosabb aspektusa, hogy a kliensek befolyást és kontrollt szerezzenek életükben, társas kapcsolataikban, és cselekvő állampolgárokként követeljék az őket megillető jogokat. Az elnyomás-ellenes gyakorlat a hatalommal való visszaélés ellen lép fel, azoknak az akadályoknak a lebontásáért, melyek lehetetlenné teszik, hogy bizonyos csoportok élhessenek jogaikkal. Az empowerment másik fontos feladatköre az intézmények érzékenyítése azzal a hatalommal kapcsolatosan, melyet szolgáltatásaik nyújtása közben gyakorolnak. Az etnikai és kulturális különbségekre érzékeny praxis kifejlesztése jelentősen csökkentheti az intézmények és a kliensek közötti feszültségeket.

A csoportmunkának szentelt fejezetben Payne megkülönböztet elsődleges csoportokat, akikkel közvetlenül, szemtől szemben dolgozik a szociális munkás, és ennél nagyobb csoportokat, ahol másodlagos hatást fejt ki, például edukáció során. A csoportmunka hosszú múltra tekinthet vissza a szociális munka gyakorlatában a fejlett országokban, kezdetben a fiatalokkal végzett munkában jelent meg, később lett terápiás fókuszú beavatkozás. Csoportmunkát végezni már korábban is működő csoportokban, spontán módon alakulóknak, vagy egy bizonyos célra szervezettekben is lehet. Jól ismert előnye, hogy a csoporttagok egymásnak is fontos támogatást nyújtanak, ami megsokszorozza a beavatkozás hatását.

A közösségi munkáról és a makro szinten végzett gyakorlatról szól a következő fejezet. A közösségi munka lehetővé teszi, hogy az emberek megfogalmazzák közös érdekeiket és ennek megfelelően cselekedjenek. A közösségi munka szélesebb egységekre, például lakóközösségekre fókuszál, és számos esetben olyan szervezetekkel való együttműködést tesz szükségessé, mint például a helyi önkormányzatok, a település-szintű közüzemi szolgáltatók, stb. A közösségi munka során hálózatokat építünk, mellyel a résztvevők társadalmi tőkéje gyarapodik. A társadalmi tervezést részvételen alapuló gyakorlatként, a társadalmi akciókat egy-egy ügy köré szervező cselekvésként definiálja a szerző.

A rendszer-szintű gyakorlat a kliens körüli társas kapcsolatokra fókuszál, melyek segítségével lehetnek a nehézségekkel való megbirkózásban, vagy abban, hogy másokkal együtt változást érjen el a társadalmi környezetében. A rendszer-szintű gyakorlat közvetett módon segíti a változást, a kliens nem közvetlenül vesz részt benne, azonban láthatja, hogy saját nehézségei milyen nagyobb rendszerekbe ágyazódnak, és hogyan változnak ezek a tágabb rendszerek. Payne rendszer-szintű gyakorlatnak tartja például a családi csoport-konferenciákat, vagy a mentori kapcsolatok kialakításának segítségét is.

A kritikai és strukturális gyakorlat fókuszában az áll, hogy a klienseknek segítsünk beazonosítani és feltárni azokat a társadalmi strukturából fakadó helyzeteket és történéseket, melyek fontos szerepet játszanak az életükben. A szociális munkás feladata ezután a hasonló szerepben lévők támogatása abban, hogy ezeket az elnyomásban megtestesülő strukturális hatásokat megváltoztassák. Ennek a gyakorlatnak az előzményei az Egyesült Államokban már az 1930-as években megjelentek, majd ismét a 60-as években, még határozottabb formában.

A feminista gyakorlat kialakításához elengedhetetlenül szükséges, hogy nyitottak legyünk a nők sajátos tapasztalataira, tudására és perspektívájára. A feminista gyakorlat Payne szerint alapvetően két részből áll. Az egyik aspektusa, hogy a patriarchális társadalmakban érvényesülő elnyomást segítsen megérteni – nőknek és férfiaknak egyaránt. Másik vonulata olyan gyakorlat megvalósítása, mely segít a nőknek abban, hogy életük minél több területét saját maguk irányíthassák. A feminista megközelítés felhívja a figyelmet arra, hogy a többségében nők által végzett gondoskodás, a fizetetlen, alacsony megbecsülésű munka milyen hatalmi viszonyokat tükröz. A feminista gyakorlat a szociális munkát is önreflexióra készíti: meg kell vizsgálnunk, milyen elvárásokat fogalmazunk meg például a felmérés folyamatában a nőkkel, az anyákkal szemben, és szükség esetén módosítanunk kell ezeken. A feminista gondoskodási etika, mely a kapcsolatokra, a kölcsönösségre fókuszál és kevesebb hangsúlyt helyez a jogokra és kötelességekre, kiváló tájékoztató pont lehet ebben a folyamatban.

A Payne könyvében utolsóként megjelenő ökológiai és zöld gyakorlat talán a legkevésbé ismert még Magyarországon. Ennek a gyakorlatnak a fókuszában az áll, hogy az emberek hogyan élhetnek együtt fenntartható módon természeti környezetükkel, és milyen módon vannak kölcsönhatásban ezzel. A klímaváltozással egyre több ember korábbi környezete emberi életre alkalmatlanná válik, alapvető segítségre van szükségük egyéni menekülésük során, valamint globális szinten is, azoknak a folyamatoknak a megváltoztatásával, melyek miatt lakóhelyüket elhagyni kényszerültek.

Végül ismét a könyv hátsó borítójáról idézem Barbara Teater véleményét: 'This concise text will serve as a first stop for social work students and practitioners eager to learn about the most commonly used social work skills, theories and methods.' „Ez a tömör összefoglalás fontos belépő pont lehet szociális munkás hallgatók és a szakmát gyakorlók számára: felkeltheti érdeklődésüket a leggyakrabban alkalmazott szociálismunka-elméletek, módszerek és készségek iránt.”

Malcolm Payne: *How to Use Social Work Theory in Practice? An Essential Guide*. Policy Press, Bristol, Chicago

Hivatkozások

Kézikönyv a szociális munka gyakorlatához (1996), Szociális Szakmai Szövetség, Budapest

Kozma Judit (szerk., 1998): *Kézikönyv a szociális munkásoknak*, Szociális Szakmai Szövetség, Budapest

Soós Zsolt (2018): *Szociális esetmunka*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen

Temesváry Zsolt (2018): *A szociális munka és a szociálpedagógia modern elméletei*, L'Harmattan, SZOSZAK, Budapest